

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

1/2018

София, 07.03.2019 година

Върховен касационен съд на Република България, Общо събрание на Търговска колегия, в съдебно заседание на 14 февруари 2019 год., в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСТК,
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВКС И
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ:
ДАРИЯ ПРОДАНОВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:
ВАНЯ АЛЕКСИЕВА
ТОТКА КАЛЧЕВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА	10. КОСТАДИНКА НЕДКОВА
2. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА	11. ПЕТЯ ХОРОЗОВА
3. ЕМИЛ МАРКОВ	12. АННА БАЕВА
4. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА	13. НИКОЛАЙ МАРКОВ
5. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА	14. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ
6. БОНКА ЙОНКОВА	15. СВЕТЛА ЧОРБАДЖИЕВА
7. БОЯН БАЛЕВСКИ	16. КРИСТИЯНА ГЕНКОВСКА
8. ИРИНА ПЕТРОВА	17. ЛЮДМИЛА ЦОЛОВА
9. РОСИЦА БОЖИЛОВА	18. МАДЛЕНА ЖЕЛЕВА

при участието на секретаря Красимира Атанасова
постави на разглеждане тълкувателно дело № 1/2018 г.
на Общото събрание на Търговска колегия
докладвано от съдия ВАНЯ АЛЕКСИЕВА

Тълкувателно дело № 1/2018 г. е образувано с разпореждане на Председателя на ВКС № 1 от 28.02.2018 г., изменено с разпореждане от 22.05.2018 г., по предложение на Заместник председателя и ръководител на Търговска колегия на Върховния касационен съд, за приемане на тълкувателно решение от Общото събрание на Търговска колегия на ВКС

по следните правни въпроси, свързани с производството по установяване на недействителност на договор за задължителна застраховка по риска „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, по които е констатирана противоречива практика на съдилищата в страната относно допустимостта и основателността на предявените установителни иски и евентуални конститутивни иски:

1. Налице ли е правен интерес за застрахователя от предявяване на иск за прогласяване нищожността на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, по който той е страна, при липса на възникнал конкретен правен спор, свързан с този договор? ;
2. Допустимо ли е прогласяване на нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите поради липса на съгласие; поради липса на представителна власт; поради първоначално декларираните от застрахования неверни данни относно самоличността на лицата по чл. 477, ал.2 КЗ?;
3. Неточното и/ или премълчано обявяване на обстоятелства, оказващи въздействие за настъпване на застрахователното събитие или за увеличаване на размера на вредите, основание ли е за унищожаване на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите на основание общата разпоредба на чл.29 ЗЗД или по отношение на него е приложима специалната уредба на чл.485 КЗ?;
4. Съдебното решение, с което е прогласена недействителност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите противопоставимо ли е на трети лица по смисъла на чл.477, ал.3, пр.1 във вр. с ал.1 КЗ и на Гаранционния фонд ?

Общото събрание на Търговска колегия на Върховен касационен съд, за да се произнесе съобрази следното:

1. Налице ли е правен интерес за застрахователя от предявяване на иск за прогласяване нищожността на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, по който той е страна, при липса на възникнал конкретен правен спор, свързан с този договор?

По поставения въпрос е формирана противоречива практика на съдилищата в страната.

Според едното застъпено становище, когато липсва твърдение за нарушено или отричано от ответника право на ищеца – застраховател, последният няма правен интерес от търсената защита, позовавайки се на чл.124, ал.1 ГПК и предявената искова претенция е недопустима.

Заинтересован да предяви установителен иск е този, чието право е засегнато от правния спор, а надлежен ответник - лицето, чието неоснователно оспорване, или чието неоснователна претенция е предизвикала правния спор и с това – нужната защита. Освен това наличието на правен интерес и твърденията, с които се обоснова, са определящи и за легитимацията на страните – активна и пасивна.

Според поддържаното второ становище всяка страна, която твърди нищожност на сключен с нея договор има правен интерес да иска прогласяване на нищожността му по съдебен ред, чрез предявяване на установителен иск, независимо от липсата на възникнал конкретен правен спор.

Общото събрание на Търговска колегия на Върховния касационен съд намира за правилно второто становище.

С установителния иск, санкциониран с чл.124, ал.1 ГПК, се цели да се установи съществуването или несъществуването на едно право или правоотношение, заплашено от нарушаване, т.е. когато правото е несигурно, независимо от наличието или липсата на възникнал конкретен правен спор, свързан с него. Правният интерес в случая произтича от самото качество на ищеца на страна по договор, при основателни съмнения за действителността на който, правното му положение е смутено. Следователно всякога, когато ищецът има интерес да внесе яснота в отношенията си с дадено лице като установи, с влязло в законна сила решение, че между тях съществува или не съществува определена правна връзка, предявеният установителен иск, в двата му варианта – положителен и отрицателен, е допустим процесуален способ за предявяване нищожност на застрахователния договор и релевиране на последиците на този вид начална недействителност. За наличие на такава неяснота, създаваща несигурност в правното му положение, отстранима със съдебното решение по установителния иск, е достатъчно титулярът на същото да е направил „разумна субективна преценка”. По тези съображения следва да се приеме, че застрахователят по задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите има правен интерес да предяви установителен иск за прогласяване нищожността на застрахователен договор, който засегнат от най-тежкия и непоправим, неотстраним (несанируем) порок, привидно го обвързва и смущава правното му положение, независимо, че липсва конкретен правен спор, произтичащ от същия. Внасяйки по този начин яснота в правната си връзка с насрещната страна застрахователят предотвратява възможността за отправена му бъдеща претенция за заплащане на застрахователно обезщетение при евентуално настъпило в срока на покритие по застрахователната полица застрахователно събитие.

Допълнителни аргументи в подкрепа на възприетото разрешение са важното социално предназначение на задължителната застраховка

„Гражданска отговорност” на автомобилистите, изискващо висока степен на правна сигурност и превантивният ефект за третите лица - потенциални жертви на ПТП и потенциалните оправомощени да предявят пряк иск за обезвреда срещу застрахователя на гражданската отговорност на делинквента.

2. Допустимо ли е прогласяване на нищожността на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите поради липса на съгласие; поради липса на представителна власт; поради първоначално деклариращи от застрахования неверни данни относно самоличността на лицата по чл. 477, ал.2 КЗ ?

Поставеният въпрос се разглежда в хипотезата на предявен иск от застрахователя по застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите.

В съдебната практика разрешението му не е еднозначно, предвид постановения различен правен резултат по идентични иски, предявени от едно и също застрахователно дружество за прогласяване нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите, основани на еднакви твърдения за липса на съгласие и на представителна власт за насрещната страна. В съдебните актове по съществуващото на спора, съобразно процесуалното правило на чл.239, ал.2 във вр. с чл.238 ГПК, мотиви не са изложени, но установеното противоречие в практиката на различни първоинстанционни съдилища в страната е илюстрирано и с депозираните становища на лицата по чл.129 ЗСВ.

ОСТК на ВКС намира, че разрешението на този въпрос е предпоставено от основанията за нищожност, на които застрахователят се позовава.

2.а./Липса на съгласие.

Според първото застъпено становище липсата на съгласие, като основание за нищожност по чл.26, ал.2, пр.2 ЗЗД е приложимо и към договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите, по силата на препращането от чл.343, ал.2 КЗ. Счита се, че отсъствието на съгласие по смисъла на чл. 26, ал.2, пр.2 ЗЗД е налице, когато не е направено валидно волеизявление от застраховащия или от застрахователя, както и когато волеизявленията, макар валидно направени и съвпадащи, някое от тях или и двете са дадени без намерение за обвързване. Липсва съгласие и когато застрахователният договор по риска „Гражданска отговорност” на автомобилистите не е сключен от собственика на моторното превозно средство или от друго лице по чл.483, ал.1, т.1 КЗ, което има застрахователен интерес, но никога липсата на

съгласие в разглежданата хипотеза не е свързана с кръга на лицата, посочени в чл.477, ал.2 КЗ, т.е. с лицата, които имат право да се ползват от застрахователна закрила при управление на МПС.

С изразения в обратен смисъл възглед се приема за недопустимо застрахователен договор по риска „Гражданска отговорност” на автомобилистите да бъде прогласен за нищожен поради липса на съгласие.

Тезата е обоснована със създадената с чл.483, ал.1, т.1 КЗ правна възможност задължителната застраховка ”Гражданска отговорност” на автомобилистите да бъде сключена по отношение на моторно превозно средство, собственост на трето лице, т.е. въз основа на изразена воля от лице, различно от собственика на автомобила, както и с кръга на лицата по чл.477, ал.2 КЗ, ползващи се от застрахователна закрила.

Общото събрание на Търговска колегия на ВКС счита за правилно първото становище.

В съдебната практика, за разлика от правната доктрина, не съществува спор, че недействителната сделка е родово понятие, обхващащо всички сделки с недостатък, предвиден в закона, които не пораждаат или не могат да породят своето действие. Нищожните сделки са вид недействителни сделки, при които недействителността е абсолютна – изначална, настъпваща по право, непоправима, освен при приет валидизационен закон и водеща до пълна невъзможност да се породят желаното от сключването ѝ действие. Волята, респ. съгласието, е основен конститутивен елемент на сделката, а липсата на съгласие е основание за нейната нищожност, установено в чл.26, ал.2 ЗЗД. По силата на препращащата норма на чл.343, ал.2 КЗ това основание е приложимо и към договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите. Порокът липса на съгласие е налице, когато волеизявленията (предложение и приемане) са направени и съвпадащи, но някое от тях или и двете са дадени при „съзнавано несъгласие”, т.е. при отсъствие на намерение за обвързване (изтръгнато чрез насилие,на шега, като учебен пример и пр.). Липсва съгласие по смисъла на чл.26, ал.2, пр.2 ЗЗД и когато няма две насрещни противоположни по съдържанието си волеизявления или тези волеизявления не се отнасят за един и същи предмет. Като всяко основание за нищожност – липсата на съгласие, независимо от проявната форма, е тежък порок. Той санкционира и двете страни по правоотношението, създаването на което е тяхна цел, макар по правило да не предполага вина и всеки може да се позове на него. Поради това не може да бъде отречено правото на застрахователя при констатирана липса на съгласие, несъмнено създаваща правна несигурност, да предяви иск за прогласяване нищожността на застрахователния договор и да установи със сила на пресъдено нещо действителното правно положение между страните. Анализът на нормата на чл.483, ал.1, т.1 КЗ също не дава основание да се възприеме тезата, че

липсата на съгласие като основание за нищожност, се свързва с наличие или отсъствие на забрана друго лице, различно от собственика на моторното превозно средство да сключи застрахователния договор за риска „Гражданска отговорност“ на автомобилистите. Следователно сама по себе си създадената с чл.483, ал.1, т.1 КЗ потенциална възможност трети, спрямо собственика на моторното превозно средство, лица да са страна по застрахователния договор „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, когато имат застрахователен интерес, не изключва приложното поле на чл.26, ал.2, пр.2 ЗЗД и не обосновава правен извод, че е недопустимо да бъде прогласена нищожността му поради липса на съгласие за сключване на сделката. Аргумент в подкрепа на тезата, че прогласяването на застрахователния договор по риска „Гражданска отговорност“ на автомобилистите поради липса на съгласие е недопустимо, не може да се черпи и от чл.477, ал.2 КЗ. Очертаваща само субективните предели на застрахователна закрила при задължителното гражданско застраховане, нормата визира управляващите законно моторно превозно средство на законно основание водачи, но не урежда по различен начин въпроса за действителността на договорната връзка със застрахователя при липсата на съгласие.

Липса на съгласие по смисъла на чл.26, ал.2, пр.2 ЗЗД, като основание за нищожност на застрахователния договор „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, не е налице в хипотезата на неположен подпис на някоя от страните, поради което и правните последици на този вид недействителност няма да настъпят. Наистина формалното отсъствие на подпис в застрахователната полица, като несъобразено с императивното изискване за форма на застрахователния договор за застраховка „Гражданска отговорност на автомобилистите, установено с чл.344, ал.1 КЗ, може да обективира и липсата на съгласие за неговото сключване, но съобразен характерът на този договор на абсолютна търговска сделка и разпоредбата на чл.343, ал.2 КЗ дават основание да се приеме, че в сочената хипотеза ще е приложимо общото правило на чл.293, ал.4 ТЗ, в който смисъл е и последователната практика на ВКС,ТК.

2.6./ Липса на представителна власт.

Установената противоречива съдебна практика е обективирана в постановени неприсъствени решения на различни първоинстанционни съдилища в страната.

В една част от съдебните актове се приема, че липсата на представителна власт може да е основание за нищожност, когато при сключен застрахователен договор от името на физическо лице, без надлежно учредена представителна власт за същото, последното не го потвърди (ратифицира). Когато застрахованият е търговец, по силата на

препращането от чл.343, ал.2 КЗ, приложение намира общото правило на чл.301 ТЗ –договорът ще е нищожен, ако веднага след узнаването му мнимо представляваният не се е противопоставил. Същото правило е счтено за относимо и към ненадлежно представлявания, чрез мним застрахователен агент, застраховател, който винаги е търговец.

Според другото разбиране е недопустимо да бъде прогласена нищожност на застрахователен договор по риска „Гражданска отговорност” на автомобилистите поради ненадлежна представителна власт за застрахования по предявен от застрахователя установителен иск, тъй като последният не разполага с правото да го потвърди. Това означава, че няма и право да се позове на висящата недействителност. По отношение на мнимо представлявания застраховател за приложимо е счтено правилото на чл.301 ТЗ, поради което и ефектът на потвърждаване действията, извършени без представителна власт по смисъла на чл.42, ал.2 във вр. с чл.36, ал.2 ЗЗД, при липса на противопоставяне от страна на търговеца веднага след узнаването им, изключва допустимостта на предявен иск за нищожност на застрахователния договор по задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите поради липса на представителна власт.

Общото събрание на Търговска колегия на Върховния касационен съд приема за правилно второто становище.

Нормата на чл.477, ал.2 КЗ не е специална по отношение на чл. 42 ЗЗД и не урежда по различен начин въпроса с представителната власт, която в правната теория се дефинира като непритезателно субективно право на представителя да извършва от името на представлявания правомерни правни действия. На представителната власт, като непритезателно субективно право, съответства правното задължение на представлявания да търпи в своята правна сфера правните последици от действията на представителя в границите на представителната власт.

Източници на представителната власт са тези юридически факти, с настъпването на които правната норма свързва пораждането на представителната власт. В гражданското право, за разлика от търговското право, овластяването на едно лице да извършва правни действия от чуждо име и с действие за друг правен субект възниква било по волята на представлявания (доброволно представителство), било по силата на закона (чл.36, ал.1 ЗЗД). При доброволното представителство, което е свързано с отговора на поставения за разглеждане въпрос, юридическият факт, който поражда представителната власт, е упълномощителна сделка, определяна в българската правна система като едностранна. За да породи действието си упълномощителната сделка се нуждае от получаване. Извършеното чрез получената едностранна сделка упълномощаване определя обема на представителната власт на представителя и съдържанието на външните отношения с него.

Осъществената чрез представител сделка поражда действие в патримониума на представлявания, но само ако представителят е имал надлежно учредена представителна власт. Основната норма, уреждаща изначално липсващата представителна власт е чл.42 ЗЗД. Другата проявна форма на липсата на представителна власт - превишаване на пределите на овластяването (*excessus mandati*), не е законодателно уредено, но е призната в правната доктрина и в съдебната практика за резултираща висяща недействителност.

С т.2 на Тълкувателно решение № 5 от 12.12.16 г. на ОСГТК на ВКС е дадено тълкуване на разпоредбата на чл.42, ал.2 ЗЗД и отговор на въпроса за вида недействителност на договор, сключен от пълномощник без представителна власт, при липса на потвърждаване от лицето, от името на което е сключен. Според приетото в така формираната задължителна съдебна практика договор, сключен от лице, действало като представител без да има представителна власт, респ. извън пределите на учредената такава, е в състояние на висяща недействителност и не поражда целените с него правни последици- няма обвързаност и за двете страни по него. Тези последици настъпват, ако лицето от името на което е сключен договорът го потвърди, в съответствие с изискването на чл.42, ал.2 ЗЗД, освен ако съществува законова забрана. Потвърждението (ратификацията), което по правното си естество представлява упражняване на потестативно право и е едностранна правна сделка, има обратно действие във времето. Отправено към третото лице потвърждаване, отговарящо на изискванията на чл.42, ал.2, изр.2 ЗЗД, валидира договора към момента на неговото сключване, както ако би бил сключен при надлежно съществуваща към този момент представителна власт. При отказ на потвърждаване договорът сключен без представителна власт (без знанието и волята на представлявания) не е нищожен по смисъла на чл.26, ал.2 , пр.2 ЗЗД.

На недействителността, която от висяща става окончателна, тъй като окончателно отпада възможността договорът да бъде потвърден и да породи целените с него правни последици, може да се позове (съдебно или извънсъдебно) само лицето, от името на което е сключен или универсалните му правоприменици. Следователно в разглежданата хипотеза застрахователят не е активно легитимиран да предяви иск за прогласяване недействителността на сключен без надлежна представителна власт, респ. извън пределите на учредената представителна власт за застрахования – ФЛ или ЮЛ, договор по задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите. Поради това и предявеният установителен иск на застрахователя за прогласяване недействителността на сключения застрахователен договор поради липса на представителна власт за застрахования, се явява недопустим.

2.в.Първоначално декларираните от застрахования неверни данни относно самоличността на лицата по чл.477, ал.2 КЗ.

Според първото застъпено становище е допустимо прогласяване нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите, когато застрахованият е деклариран неверни данни за самоличността на лицата по чл.477, ал.2 КЗ. Счита се, че в този случай липсва застрахователен интерес – задължителна предпоставка на застрахователния договор и специфично условие за неговата валидност. Поради това на застрахователя, имащ правен интерес от достатъчно яснота в застрахователното правоотношение, не може да бъде отречено правото да иска прогласяване нищожността на застрахователен договор, сключен при отсъствие на застрахователен интерес, каквато е същността на хипотезата на декларираните от застрахования неверни данни за самоличността на лицата, ползващи се от застрахователна закрила по чл.477, ал.2 КЗ.

Второ становище, изразено в съдебната практика, според което декларирането на неверни данни относно самоличността на лицата по чл. 477, ал.2 КЗ не следва да се счита за основание за нищожност на застрахователния договор, е обосновано с липсата на такъв порок, предвиден в чл.26 ЗЗД, като основание за нищожност. Допълнителен аргумент е действащата правна уредба на застраховката „Гражданска отговорност” на автомобилистите, в която чрез императива на чл.485 КЗ застрахователят е лишен от правото да прекрати сключен договор за този вид задължителна застраховка, дори при наличие на неточно обявено или премълчано обстоятелство, за което е поставил изричен писмен въпрос.

Общото събрание на Търговска колегия на ВКС приема за правилно второто становище.

В облигационното право декларирането на неверни данни в преддоговорните отношения е възприемано като нарушаващо общото изискване за добросъвестност при водене на преговори, въведено с чл.12 ЗЗД, но е скрепено единствено със санкция за обезщетение.

В специалния закон – Кодекса за застраховането, общото задължение за добросъвестност, установено в чл.362, ал.1 КЗ, се свързва с точно и изчерпателно обявяване на съществените обстоятелства от значение за застрахователния риск, но само когато застрахователят е поставил писмено въпроси за това. Но дори и в сочената хипотеза - при невярно декларираните обстоятелства, за страните по застрахователния договор настъпват различни правни последици изрично уредени с чл.363 – 364 КЗ, но нито една няма за резултат прогласяване недействителността на договора, като най-тежка гражданскоправна санкция. Единствената възможност, която законодателят е създал в този случай, е за прекратяване на застрахователния договор при съответните условия. По силата на

изрично разпореждане на закона застрахователят не би могъл да откаже нито плащане, нито да намали размера на застрахователното обезщетение, дори ако неточно обявеното или премълчано обстоятелство е оказало въздействие за настъпване на застрахователното събитие.

Следователно липсата на уредена в КЗ забрана за деклариране от застрахователя на неверни данни относно самоличността на лицата по чл.477, ал.2 КЗ, само по себе си изключва свързването му с общото основание за нищожност по чл. 26, ал.1, пр.1.33Д, приложното поле на което е изключено и от специалното основание по чл.349, ал.2 КЗ, предвиждащо недействителност на застрахователен договор, сключен при липса на застрахователен интерес.

Противоречието със закона, като основание за нищожност в общия случай, има обективен състав. Конкретната забрана или ограничение, което сделката нарушава, винаги са установени с нормативен акт. За определяне на дадена сделка като нищожна поради противоречието ѝ със закона и последиците ѝ е правноирелевантно и знанието на страните, че извършваната от тях сделка противоречи на закона, техните намерения, добросъвестност, проявени умисъл или небрежност и други укорими субективни състояния.

Като допълнителен аргумент в подкрепа на възприетото разрешение следва да се посочи и неизчерпателното изброяване на лицата по чл. 477, ал.2 КЗ, ползващи се от застрахователната закрила и липсата на въведено изискване водачът (водачите) на законно моторното превозно средство, който го управлява на законно основание, да притежава изрично писмено пълномощно от застрахованите лица. Обобщено изложеното позволява изграждане на правен извод, че информацията за последните не е съществена за сключване на застрахователния договор, освен при уговорени специални условия, касаещи конкретно личността им, които подлежат на съдебна преценка във всеки отделен случай.

Анализът на възприетото законодателно разрешение налага да се приеме, че в случая законодателят е отдал приоритет на запазване на застрахователното правоотношение и произтичащата от него гарантирана защита на пострадалите и увредените трети лица спрямо интереса на застрахователя да се освободи от правните последици на сключен с него договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите, чрез прогласяване на нищожността му. Същото е в пълно съответствие и с основната функция на гражданското право – да обезщетява и да гарантира сигурност, а не да санкционира.

3. Неточното и/или премълчано обявяване на обстоятелства, оказващи въздействие за настъпване на застрахователното събитие или за увеличаване на размера на вредите, основание ли е за унищожаване на договор за задължителна застраховка „Гражданска

отговорност” на автомобилистите на основание общата разпоредба на чл. 29 ЗЗД или по отношение на него е приложима специалната уредба на чл. 485 КЗ ?

Според първото становище непълното и/ или неточно обявяване на обстоятелствата, които са от естество да увеличат риска до степен, при която застрахователят не би сключил договора, ако тези обстоятелства му бяха известни, не е основание за унищожаваност на застрахователния договор съобразно общото правило на чл.29 ЗЗД, тъй като е дерогирано от специалната уредба в КЗ –императивната норма на чл.485 КЗ.

В изразеното второ становище се поддържа, че посоченото основание в чл.29 ЗЗД за унищожаване на застрахователния договор по застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите е различно от основанията за неговото прекратяване по чл.363, ал.1, чл.364, ал.2 и чл.365 КЗ и изменението му, уредено в чл.363, ал.3 КЗ. Затова по отношение на договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите са приложими както чл.29 ЗЗД, така и чл.485 КЗ. Двете разпоредби се намират в съотношение на общ и специален закон, регламентиращ една и съща материя по смисъла на чл.11, ал.2 ЗНА, като е необходимо винаги да се изследва целта, което е въпрос на доказване.

Общото събрание на Търговска колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище.

Измамата, като основание за недействителност на сделката, е уредена в чл.29 ЗЗД. Определена е дефинитивно от законодателя като умишлено въвеждане на едно лице в заблуждение относно факти и обстоятелства, с цел да бъде мотивирано да сключи конкретна сделка. Както при всички основания за унищожаваност, като вид недействителност на договора, при измамата също е налице порок във волята. Измамата трябва да се извършва, за да мотивира измамвания към определено волеизявление, като мотивът на измамителя е без значение. От значение е субективният критерий – дали конкретното лице може да бъде въведено по даден начин в заблуждение.

Кодексът за застраховане има собствена уредба, с която общата разпоредба на чл.29 ЗЗД е дерогирана. В общата част на договорното застрахователно право (дял първи, глава 36 на част четвърта КЗ) са регламентирани последиците от неизпълнение на задължението на застрахователя за добросъвестност при сключване на застрахователния договор, съобразно формите на вината-да обяви точно и изчерпателно обстоятелствата, за които застрахователят е отправил въпроси писмено и които са от съществено значение за риска. Въвеждайки забрана за прекратяване на застрахователния договор по риска ”Гражданска отговорност” на автомобилистите от застрахователя, законодателят установява и изрична забрана за последния да откаже плащане на

увредените лица или да намали размера на застрахователното обезщетение, дори ако неточно обявеното или премълчано обстоятелство е оказало въздействие за настъпване на събитието или за увеличаване размера на вредата.

Със специалната уредба по чл.485 КЗ за застраховката "Гражданска отговорност" на автомобилистите общите за договорното застрахователно право разпоредби на чл.363,ал.1 и ал.3, чл. 364, ал.2 и чл.365, ал.2 КЗ са изключени по силата на правния принцип „специалното правило дерогира общото". Нормата е от императивен порядък и е установена изцяло в обществен интерес – защита на третите увредени лица, разполагащи при настъпване на застрахователното събитие с пряк иск за обезвреда срещу застрахователя на гражданската отговорност на делинквента. Според разглежданата законова регламентация единствено възможните последици в отношенията застрахован –застраховател в хипотезата на проявена недобросъвестност за обявяване на обстоятелства, за които застрахователят е поставил писмено въпрос, са имуществени и изрично предвидени в чл.485, ал.3 КЗ.

Възприетото законодателно разрешение е в пълно съответствие с унифицираната уредба за този вид имуществена застраховка в правото на Европейския съюз, както и с практиката на Съда на Европейския съюз - решение от 20.07.2017 г., по дело С -287 /16. Постановено по повод на преюдициално запитване от Върховен съд, Португалия с него е дадено задължително тълкуване на чл.3,§1 от Директива 72 / 166/ЕИО на Съвета от 24.04.72 г. /Първа Директива/, отменена с Директива 2009 /103 / ЕО на Европейския парламент и на Съвета; чл.2,§1 от Директива 84/5/ЕИО на Съвета от 03.12.1989 г. /Втора директива/ и на чл. 1 от Директива 90/ 232 / ЕИО на Съвета от 14.05.90 г. /Трета директива/, като е отречена да е допустима правна уредба, при която нищожността на договора за застраховка „Гражданска отговорност" за моторно - превозно средство, произтичаща от непосочени или първоначално декларирани от застрахователя неверни данни относно самоличността на собственика и на лицето, обичайно управляващо това моторно превозно средство или от обстоятелства, че лицето, за което или от името на което е сключен договора за тази застраховка, не е имало икономически интерес от сключването му, би била противопоставима на третите увредени лица, за да се освободи застрахователя от задължението да ги обезщети за вредите, причинени със застраховано при него моторно превозно средство.

4. Съдебното решение, с което е прогласена недействителност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност" на автомобилистите противопоставимо ли е на трети лица по смисъла на чл.477, ал.3, пр.1 във вр. с ал.1 КЗ и на Гаранционния фонд ?

По този въпрос една част от съдилищата в страната приемат, че решението, с което е прогласена недействителност на застрахователен договор по задължителна застраховка „Гражданска отговорност на автомобилистите, е непротивопоставимо на лицата по чл.477, ал.3, пр.1 във вр. с ал.1 КЗ и на Гаранционния фонд като трети неучаствали в делото лица.

Според второто становище, ако застрахователният договор е прогласен за нищожен на някое от предвидените законови основания, решението би било противопоставимо на третите лица по см. на чл.477, ал.3, пр.1, във вр. с ал.1 КЗ, тъй като в тази хипотеза ще липсва валиден договор за застраховка. Съдебното решение ще е непротивопоставимо на Гаранционния фонд, който ще дължи плащане по силата на разпореденото от закона - чл.519, т.1 КЗ.

Изложена е и теза, която е извън предмета на въпрос № 4, но е свързана с правната релевантност на изпълнение задължението на застрахователя за вписване на прогласената с влязло в сила решение недействителност на застрахователния договор, на конкретните основания, с оглед възприето в т.3 на ТР № 1/23.12.15 г. на ОСГТК на ВКС.

Общото събрание на Търговска колегия на ВКС приема за правилно първото становище.

Процесуалното правило на чл.298, ал.1 ГПК, според което решението влиза в сила само между същите страни, за същото искане и на същото основание, намира приложение и по отношение правоотношенията, свързани със задължителната застраховка по риска „Гражданска отговорност” на автомобилистите. Това означава, че третите лица поначало не са обвързани от силата на пресъдено нещо, освен в предвидените в чл.298, ал.2 и ал.3 ГПК изключения.

Принципът, че силата на пресъдено нещо важи между страните (*res judicata jus facit inter partes*), не противоречи на зачитането ѝ от всички, прогласено с чл.297 ГПК. Трети лица, които не са взели участие в делото в качеството си на страни или помагачи, също са длъжни да зачетат силата на пресъдено нещо. Разпореденото от закона тяхно задължение се изчерпва в неоспорване на факта, че между страните по делото е постановено решение, което със сила на пресъдено нещо е установило правното положение на последните, стига същото да не противоречи на претендираните от самите тях права.

Общозадължителността на решението не отнема на третите лица възможността да оспорват съответствието между решението и действителното правно положение, щом противоречието заплашва техни права. Това е така, защото зачитане силата на пресъдено нещо обезпечава действието ѝ само в пределите, в които то важи, а не ги разширява. Всяко лице, което не е участвало като страна или като помагач на една от страните по делото, по което решението е постановено, е трето лице

спрямо силата на пресъдено нещо и не е обвързано от нея. То може да оспорва съдебно установеното, като претендира по исков ред за себе си спорното право (чл.225 ГПК), като отрича неговото съществуване или претендира, че то съществува, въпреки съдебното му отричане.

Следователно потенциалната възможност такова трето лице да вземе участие в делото, като страна или като помагач на една от страните, когато няма друго основание за разпростиране силата на пресъдено нещо, е без значение и не го подчинява на нея.

По изложените съображения Общото събрание на Търговска колегия на Върховния касационен съд

Р Е Ш И:

1. Налице е правен интерес за застрахователя от предявяване на иск за прогласяване нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите, по който той е страна и при липса на възникнал конкретен правен спор, свързан с този договор.

2.а. Допустимо е по иск на застрахователя прогласяване нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност на автомобилистите” поради липса на съгласие;

2.б. Недопустимо е прогласяване нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност на автомобилистите” поради липса на представителна власт за застрахования, по предявен иск от застрахователя;

2.в. Недопустимо е, по иск на застрахователя, прогласяване нищожност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност на автомобилистите” поради първоначално деклариращи от застрахования неверни данни относно самоличността на лицата по чл. 477, ал.2 КЗ.

3. Неточното и/или премълчано обстоятелство, оказващо въздействие за настъпване на застрахователното събитие или за увеличаване размера на вредите, не е основание за унищожаване на договора за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите по чл.29 ЗЗД. По отношение на него е приложима специалната уредба на чл.485 КЗ.

4. Съдебното решение, с което е прогласена недействителност на договор за задължителна застраховка „Гражданска отговорност” на автомобилистите, не е противопоставимо на третите лица по смисъла на чл.477, ал.3, пр.1 във вр. с ал.1 КЗ и на Гаранционния фонд.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСТК
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВКС И
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ:
ДАРИЯ ПРОДАНОВА.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:
ВАНЯ АЛЕКСИЕВА.....
ТОТКА КАЛЧЕВА.....

1. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА.....
2. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА.....
3. ЕМИЛ МАРКОВ.....
4. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА.....
5. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА.....
6. БОНКА ЙОНКОВА.....
7. БОЯН БАЛЕВСКИ.....
8. ИРИНА ПЕТРОВА.....
9. РОСИЦА БОЖИЛОВА.....
10. КОСТАДИНКА НЕДКОВА.....
11. ПЕТЯ ХОРОЗОВА.....
12. АННА БАЕВА.....
13. НИКОЛАЙ МАРКОВ.....
14. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ.....
15. СВЕТЛА ЧОРБАДЖИЕВА.....
16. КРИСТИЯНА ГЕНКОВСКА.....
17. ЛЮДМИЛА ЦОЛОВА.....
18. МАДЛЕНА ЖЕЛЕВА.....